

KREATIVNO RAČUNOVODSTVO U PRIVREDNIM DRUŠTVIMA U BIH

CREATIVE ACCOUNTING IN COMPANIES IN B&H

Ševala Isaković-Kaplan¹, Adela Delalić²

REZİME

Računovodstvo kao informacijski sistem je integrirano rešenje za vrednovanje, praćenje i izveštavanje o poslovanju preduzeća, a finansijski izveštaji kao krajnji produkt računovodstvenog informacijskog sistema predstavljaju strukturirani prikaz finansijskog stanja i finansijskog uspeha poslovanja pravnog lica tokom određenog perioda posmatranja. Cilj pripreme i prezentacije finansijskih izveštaja jeste pružanje informacija o finansijskom položaju, finansijskom uspehu, novčanim tokovima, promenama u vlasničkom kapitalu i ostalim relevantnim informacijama koje se odnose na domen poslovanja pravnog lica, a koje su korisne širem spektru donosioca poslovnih odluka. Nažalost, proces finansijskog izveštavanja preduzeća opterećen je informacijskim neskladom između, s jedne strane, menadžmenta društva koji raspolaže potpunim informacijama o poslovanju društva i, s druge strane, svih ostalih tržišnih aktera koji o poslovanju preduzeća znaju onoliko koliko im je menadžment predočio o poslovanju društva kroz prezentirane finansijske izveštaje. Upravljanje poslovanjem i razvojem preduzeća, danas je nemoguće zamisliti bez transparentnog i kvalitetnog finansijskog izveštavanja tržišnih sudionika. Finansijski izveštaji trebaju na istinit i fer način prikazati finansijski učinak transakcija na finansijski položaj, uspjeh i novčane tokove pravnog lica, što je moguće samo uz adekvatnu i dosljednu primjenu odredbi Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (MSFI) i relevantnog zakonodavnog okvira za finansijsko izveštavanje.

Uz finansijsko izveštavanje sve češće se čuju izrazi: „kreativno računovodstvo“, „manipulativno računovodstvo“, „kozmetičko izveštavanje“, „friziranje finansijskih podataka“ i drugi slični izrazi. Iako, možemo pretpostaviti i verovati da postoje privredna društva koja u procesu finansijskog izveštavanja slede pravila propisana MSFI-ovima i lokalnim zakonodavnim propisima, s druge strane, sigurni smo da nisu retka preduzeća koja slobodno i svesno ignorišu propise u procesu finansijskog izveštavanja s namerom ostvarivanja vlastitih interesa. Naime, nečastan menadžment često manipulira finansijskim izveštajima, koristeći razne finansijske smicalice, i zavarava

---

¹ Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina,
email: sevala.isakovic-kaplan@efsa.unsa.ba

² Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

računovodstveno nedovoljno obrazovane korisnike finansijskih izveštaja. Tako, svesnom i planiranom nepravilnom primenom MSFI-eva i lokalnih propisa menadžeri često investitorima, kreditorima te ostalim eksternim korisnicima finansijskih izveštaja prikazuju finansijske veličine i promene finansijskih veličina koje idu u prilog menadžerima, kao što su stalni i kontinuirani rast prihoda, pad rashoda, rast dobiti, rast obima proizvodnje, rast obima prodaje itd.

U situaciji kada informacije prezentirane u finansijskim izveštajima ne odgovaraju stvarnom stanju i uspehu društva, objavljeni finansijski izveštaji zasigurno, ne ispunjavaju misiju koja im je odredbama MSFI-ova i relevantnim zakonskim propisima definisana, te tako ne pomažu donosiocima poslovnih odluka, već naprotiv, prezentacijom netačnih podataka navode ih na pogrešne poslovne odluke. Pogrešne poslovne odluke rezultiraju neefikasnom upotrebom i alokacijom raspoloživih sredstava pojedinačnih preduzeća, ali i celog društva, i umesto ostvarivanja opšteg cilja svakog društva - podizanja stepena opšteg ekonomskog blagostanja, društvo se suočava sa brojnim gubicima.

Prema rezultatima istraživanja ACFE¹ (Association of Certified Fraud Examiners - Udruženje certifikovanih istražioca prevare²), kompanije širom sveta godišnje izgube prosečno 5% svojih prihoda zbog prevare, što primenjeno na bruto svjetski proizvod u 2013.godini rezultira ukupnim gubicima od prevara u iznosu od više od 3,7 milijardi američkih \$. Nažalost, u BiH ne postoji ni jedna organizacija/udruženje koje se bavi istragom prevara, pa tako nemamo ni zvaničnih statističkih istraživanja na temu učestalosti prevara u BH preduzećima i procenjenih gubitaka po osnovu istih. S ciljem sagledavanja problematike izloženosti BH društva riziku od računovodstvenih prevara, provedeno je empirijsko istraživanje sa namjerom sagledavanja u kojoj mjeri menadžeri privrednih društava u BiH primjenjuju tehnike kreativnog računovodstva radi uticaja na finansijske pozicije iskazane u finansijskim izveštajima. Iako je izvorno, kreativno računovodstvo kao računovodstvena disciplina osmišljeno sa namjerom pružanja korisnicima finansijskih izveštaja stvarnog prikaza finansijskog stanja i rezultata poslovanja društva nasuprot istorijskim informacijama koje prezentira klasično računovodstvo, danas preterana, agresivna i nedosljedna primena tehnika kreativnog računovodstva umjesto da rezultira tačnim finansijskim izveštajima sve više rezultira lažnim finansijskim izveštajima. Ovakva praksa omogućena je primenom različitih modela procene vrednosti za potrebe utvrđivanja stvarnih vrednosti finansijskih pozicija prezentiranih u finansijskim izveštajima, kojima se služi kreativno računovodstvo, a koji

---

¹ ACFE. Report to the nations on occupational fraud and abuse 2014, <http://www.acfe.com/rtrn-summary.aspx> (Access: 13.10.2014.)

² ACFE je globalna, profesionalna organizacija posvećena borbi protiv prevare i kriminala u belim rukavicama, sa preko 70.000 članova u preko 150 zemalja, osnovana 1988.godine, i danas glavna finansijska istražna organizacija na svetu. Program certifikovanih istražioca prevare (CFE Certified Fraud Examiner) koji provodi ACFE je međunarodno priznat akreditacijski proces za osobe koje posjeduju specijalizirane vještine potrebne za otkrivanje, istragu i prevenciju prevare.

bez obzira koliko bili teorijski savršeno osmišljeni, njihova praktična primena opterećena je određenom dozom subjektivizma procenitelja, a samim tim i podložna iskrivljivanju vrednosti pod uticajima različitih interesnih skupina.

O prevarama u finansijskim izveštajima pisali su brojni autori, širom sveta, ali ipak najviše citiran je američki autor Howard M. Schilit, za kog se neretko može pročitati da je „Sherlock Holmes u računovodstvu” a njegovu klasifikaciju prevara koja obuhvata sedam najčešćih računovodstvenih smicalica mnogi zovu „sedam smrtnih greha u računovodstvu”. U radu će biti komparirane najčešće računovodstvene smicalice koje je Schilit zabilježio u finansijskim izveštajima američkih društava sa najčešće korištenim tehnikama kreativnog računovodstva u bosansko-hercegovačkim preduzećima prema provedenom istraživanju autora.

U vreme recesije rizik od upotrebe tehnika kreativnog računovodstva s namerom lažnog finansijskog izveštavanja dodatno raste. Razlog je što u lošem ekonomskom okruženju, menadžment društava, pod pritiskom da svoj rad prikaže što je moguće boljim, može posegnuti za friziranjem finansijskih izveštaja. U vreme recesije, kada se nastoje minimizirati troškovi poslovanja društva i „zatvoriti” radna mesta koja ne donose direktnu novčanu korist za društvo, neretko su i radna mesta internih revizora predmet „zatvaranja” jer direktno ne stvaraju novac za poslodavce, čime se nečasnim zaposlenicima i menadžmentu, put za činjenje prevara u takvim društvima dodatno oslobađa i olakšava.

Investitori od revizora očekuju razotkrivanje svih slučajeva računovodstvenih prevara u društvima čije finansijske izveštaje revidiraju. Ipak, revizori koji svoj rad zasnivaju na uzorku računovodstvene dokumentacije, te svoj sud izražavaju unutar određenih granica značajnosti, ne mogu adekvatno ispuniti očekivanja javnosti. Stoga, u novije vreme, oči javnosti usmjerene su ka forenzičnom računovođi, novom akteru računovodstveno-revizorske profesije, čiji je osnovni zadatak istraga prevara u finansijskim izveštajima društava. Rad donosi pregled aktuelnog stanja razvijenosti računovodstveno-revizorske profesije u BiH, sa fokusom analize na mogućnost sticanja zvanja forenzičnog računovođe u BiH.

Ključne reči: računovodstveni informacioni sistem, finansijski izveštaji, kreativno računovodstvo, revizor, forenzični računovođa.

SUMMARY

Accounting as an information system is the integrated solution for evaluating, monitoring and reporting on the performance of the company, and the financial statements as the outcome of the accounting system are represented structured view of the financial condition and financial success of the business of legal entity for a specified period of observation. The goal of the preparation and presentation of financial statements is to provide information on the financial position, financial performance, cash flows, changes in equity and other relevant informations related to the field of doing business of legal entity that are useful for business decision makers. Unfortunately, the process of financial reporting of companies is characterized with the information mismatch between; on the one hand, the management company that provides completes information about the company and, on the other hand, all other market actors. All other market actors know about the business enterprise as much as being presented by the management of the company's through presented financial statements. Managing a business and development of an entity, today is impossible without transparency and qualitative information in financial reports of market participants. Financial statements should **show the accurate, true and fair** the financial impact of transactions on the financial position, cash flows and the success of the legal entity, which is only possible with adequate and consistent application of the provisions of International Financial Reporting Standards (IFRS) and related legislative framework for financial reporting.

In addition to financial reporting it is often heard terms: "creative accounting", "manipulative accounting", "cosmetic reporting", "falsifying financial data" and other similar expressions. Although, we can assume and believe that there are the companies that obeying financial reporting rules prescribed by the IFRS's and local legal requirements, on the other hand, we are sure that they are a large number of companies that knowingly ignored regulations in the process of financial reporting in order to accomplish their own interests. Specifically, dishonest management often manipulates financial statements using a variety of financial ruses and deceiving of insufficiently educated accounting users of financial statements. Thus, managers by using a conscious and planned misapplication of the IFRSs and local regulations, often show to investors, creditors and other external users of financial statements the financial size and changes of financial variables that are in favor of managers. Their financial reports of financial size and changes of financial variables includes data such as steady and continuous growth in revenues, decrease expenses, increase profit, growth in production volume, the growth in volume sales, etc.

In a situation when the information presented in the financial statements do not correspond to the actual situation and the success of the company then published financial statements certainly do not achieve the mission given to them by the provisions of the IFRS and the relevant regulations, and thus do not help business decision makers. But on the contrary by presentation of an incorrect data lead them to wrong business

decisions. Incorrect business decisions result in the inefficient use and allocation of available resources of individual companies, but also the whole society, and instead of achieving the overall objective of any society - raising the level of general economic welfare, society is faced with numerous losses.

According to the research of the ACFE¹ (Association of Certified Fraud Examiners - Association of Certified Fraud Investigator²), the company's worldwide annually lose an average of 5% of their income due to fraud, as applied to the gross world product in 2013 resulting in total losses from fraud amounting to more than 3.7 billion \$. Unfortunately, B&H does not have any organization / association that deal with an investigation of fraud, so we have no official statistical research on the incidence of fraud in BH companies and estimated losses from the frauds. In order to consider an exposure of BH society from the risk of accounting frauds, empirical research was conducted with the intention of looking at the extent to which managers of companies in B&H use creative accounting techniques to impact on the reported financial position in the financial statements. While originally, creative accounting as the accounting discipline has designed with the intent of providing users of financial statements with the actual presentation of the financial position and results of the company as opposed to the historical information presented by classical accounting, still excessive, aggressive and inconsistent application of the techniques of creative accounting rather than resulting in accurate financial statements often being resulted in false financial statements. This practice is ensured by applying different valuation models of creative accounting for determining the real value of financial position presented in the financial statements and no matter how theoretically perfectly designed, their practical application is characterized with a dose of subjectivity of assessors, and thus a subject to distortion values under the influence of various interest groups.

Many authors wrote about the frauds in the financial statements, word-wide, but most quoted is American author Howard M. Schilit, for whom often we can read that he is the "Sherlock Holmes of Accounting" and its classification of fraud which includes the seven most common accounting tricks many authors called "seven deadly sins in accounting." The paper will be included the comparison between most often accounting tricks that Schilit recorded in the financial statements of American companies with the most commonly used techniques of creative accounting in B&H companies according to authors conducted research.

---

¹ ACFE. Report to the nations on occupational fraud and abuse 2014. <http://www.acfe.com/rtnn-summary.aspx> (Access: 13.10.2014.)

² The ACFE as the global, professional world's largest anti-fraud organization with more than 70,000 members in over 150 countries has established in 1998. Certified Fraud Examiners (CFEs) program done by ACFE is internationally accepted accredited process for the persons who have demonstrated knowledge in detecting, investigation and fraud prevention.

During a recession, a risk of using creative accounting techniques further increases and has intention of false financial reporting. The reason is that in a bad economic environment, management of companies, under pressure to show their work as well as possible, it may resort to trickery or falsify of financial statements. During a recession, when an entities attempting to minimize operating costs and "close" working positions that do not bring direct financial benefit to the entity, unseldom, the working positions of internal auditors are subject of "closure" because have not not directly generate money for employers, thus fraud can be committed by dishonorable employees and management.

Investors are expecting from the auditors disclosure of all cases of accounting frauds in companies whose financial statements are audited by auditors. However, auditors whose work is based on a sample of accounting documents and their judgment expressed within the range of significance can not adequately meet the expectations of the public. Therefore, in recent times, the eyes of the public are directed towards forensic accountant, a new actor of accounting-auditing profession, whose main task is the investigation of fraud in the financial statements of companies. The paper provides an overview of the current state of development of accounting and auditing profession in Bosnia and Herzegovina, with a focus on the analysis of the possibility of acquiring the title of forensic accountants in B&H.

Keywords: accounting information system, financial reports, creative accounting, auditor, forensic accountant.